

3. Grieve M. A modern herbal (Vol. 1-2). Reprint of the 1931 ed. Dover Publications, New York. 1971. 919 p.
4. Копытко Я.Ф., Щурович Н.Н., Сокольская Т.А. и др. 2013. Применение, химический состав и стандартизация растительного сырья и лекарственных средств из растений рода Asarum L. // Химико-фармацевтический журнал, 2013 47(3):33-44.
5. Wilczewska AZ, Ulman M, Chilmonczyk Z, Maj J, Koprowicz T. Comparison of volatile constituents of Acorus calamus and Asarum europaeum obtained by different techniques. J Essent Oil Res 2008;20:390-395 pp.
6. Никитин А.А., Панкова И. А. Анатомический атлас полезных и некоторых ядовитых растений. -Л.: Наука, 1983. 335-336 с.

ARSLONQUYRUQ-ZAMONAVIY TIBBIYOT JAVOHIRI

*Jo'raqulova Sabina Shermat qizi
O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali talabasi*

Annotatsiya: Arslonquyruq tabobatda keng ishlatiladigan bir yillik va ko'p yillik dorivor o'simlik. Bu o'simlikning hozirda 14 ta turi ma'lum. O'rta Osiyoda 4 turi o'sadi. Yer ustki qismi tarkibida alkaloidlar, oshlovchi va boshqa moddalar bor. Damlama va nastoykasi tutqanoq, yurak tez urushi, asabiylilikda tinchlantiruvchi vosita sifatida hamda ruxiy kasalliklarni davolashda ishlatiladi. Zamonaviy tibbiyotda eng ko'p ishlatiladigan dorivor o'simlik hisoblanadi.

Kalit so'zlar: arslonquyruq, Leonurus cardiaca, fitoterapiya, xalq tibbiyoti, sedativ giyohlar.

Leonurus cardiaca autt fl. Ross. juda keng tarqalgan dorivor o'simlik. O'rta Osiyoda dengiz sathidan 3500 m balandlikdagi uchraydi. Ushbu turkum vakillari moyasi bir nechta, tik o'suvchi, shoxlangan, to'rt qirrali. Barglari tuxumsimon bo'lib, besh bo'lakka qirqilgan, yuqoridagilari cho'ziq ellipssimon, uch bo'lakka qirqilgan bo'lib, moyasi bilan shoxlarida bandi yordamida qarama-qarshi o'rashgan. Pushti yoki pushti-binafsha rangli, besh bo'lakli, ikki uqli, gullari o'simlikning yuqori qismidagi barglari qo'ltig'ida halqa shaklida joylashib, boshhoqsimon to'pgulni hosil qiladi. Mevasi 4 ta, yong'oqcha. Iyun-avgust oylarida gullaydi, mevasi iyul-sentyabrda pishib yetiladi. O'simlik gullagan paytida moyasining yuqori qismi 30-40 sm uzunlikda yig'ib olinib, soya joyda quritiladi. Terapevtik faollikda farq qilmaydigan o'simliklarning ko'p navlari mavjud. Ushbu vosita qadim zamonlardan beri ishlatilgan. Ayniqsa, rus xalq tabobatida keng qo'llanilgan. Zamonaviy tibbiyotda arslonquyruq eng ko'p ishlatiladigan dorivor o'simliklardan biridir.

O'simlikning kimyoviy tarkibi: o'simlikda alkaloidlar - leonurin, leonuridin, staxidrin, xolin, saponinlar, taninlar, achchiq moddalar, efir moylari, steroid va flavonoid glikozidlar, iridoidlar, rutin, quercetin, vitamin C, karotin kabi moddalar uchraydi. Ushbu dorivor o'simlikda 19 xil aminokislotalar aniqlangan. O'simlik urug'larida lektin moddasi mavjud, K, Ca, Mo tuzlariga boydir.

Xalq tibbiyotida arslonquyruq choyi asab kasalliklarida, uyquni keltiruvchi, yallig'lanishga qarshi, terlatuvchi, surgi dori sifatida tavsiya etiladi. Bundan tashqari o'simlik siyidik pufagi kasalliklarida, yo'tallarda, glaukomada ishlatiladi.

Ilmiy tibbiyotda arslonquyruq asosan tinchlantiruvchi vosita sifatida gipertoniya kasalligida, nevrozlerda ishlatiladi. Boshqa giyohlar bilan birgalikda arslonquyruq depressiv holatlarni ham davolashda ishlatiladi. Uning kardioprotektiv immunomodulyator, og'riqsizlantiruvchi xususiyatlari ham aniqlangan. Zamonaviy tojik xalq tabobatida arslonquyruq asabiy charchoq, isteriya, epilepsiya, yurak urishi, uyqu tabletkalari sifatida, yallig'lanishga qarshi, diaforetik va laksatif vosita sifatida ishlatiladi. Belarusyaning xalq tabobatida arslonquyruq qovuq, yo'tal, og'riqli kasalliklarni davolash, hayz ko'rish, glaukoma, tonik sifatida ishlatiladi.

Zamonaviy tibbiyotda arslonquyruq gipertenziya, koronar arteriya kasalliklarini davolashda keng qo'llaniladi. Boshqa o'tlar bilan hosil qilingan to'plamlarda arslonquyruq depressiyani davolashda muvaffaqiyatli qo'llanilgan. Ta'kidlanishicha, arslonquyruqning tinchlantiruvchi xususiyatlari valeriandan 2 marta ustundir. O'simlikning moyli ekstraktlari anksiyolitik ta'sirga ega. Eksperimental tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, 500 mg / kg dozada arslonquyruq o'tining og'riq qoldiruvchi xususiyatlari borligini ko'rsatdi. O'simlik past toksiklikka ega, ammo uni ehtiyotkorlik bilan past qon bosimi va bradikardiyada ishlatish kerak.

Shunday qilib ushbu ishimizning asosiy mazmuni arslonquyruq o'simligining tarkibini hamda uning farmakologik xususiyatlarini yanada chuqurroq o'rganishni talab etmoqda. Ushbu o'simligimizning yurtimizda yurak qon-tomir kasalliklari hamda uyqusizlikka chalingan bemorlar soni aholi tarkibining ancha ko'p miqdorini egallagan. Bu o'simlik esa aynan shu kabi kasalliklarning oldini olish uchun qo'llaniladigan dorivor o'simlik hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abduraimov O.C., Maxmudov A.B., Mamatqulova I.E., Erdonov Sh.“Turkiston tog‘ tizmasida tarqalgan Elwendia Boiss (Apiaceae) turumi turlari”. <http://mamaun.uz/uz/page/56>
2. Abduraimov O.C., Narxadjayeva A., Maxmudov A.B., Mamatqulova I.E “O'zbekiston florasidagi madaniy o'simliklar yovvoyi ajdodlarining ozuqabob turlari”
3. Амасиацы Амирдовлат Ненужное для неучей М., Наука 1990.
4. Арушанян Э.Б., Ованесов К.Б., Щуровская И.Ю. Влияние грандаксина и настойки пустырника на тревожность и световосприятие у молодых людей – Психофарм. и биол. Наркология – 2004, 1, 608-611.
5. <https://fayllar.org/osimlik-toqimalaridan-dnk-ni-ajratib-olish.html>

TIBBIYOT ZULUK (*HIRUDO MEDICINALIS*) LARINI LABORATORIYA SHAROITIDA KO'PAYTIRISH ISTIQBOLLARI

Xurramov Alisher Shukurovich

Biologiya fanlari doktori (DSc), TerDU, Surxondaryo viloyati

Bobokeldiyeva Lobar Abdusamatovna

Biologiya fanlari falsafa doktori (PhD), TerDU, Surxondaryo viloyati

Zamonova Zamira

Biologiya 4 bosqich talabasi, TerDU, Surxondaryo viloyati

Annotatsiya: Ushbu maqolada tibbiyot zuluk (*Hirudo medicinalis*)larini laborotoriya sharoitida ko'paytirish usullari bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: tibbiyot zuluklar, kichik mikroiqlimli laboratoriya, g'umbak, harorat, bonka, biogumus, girudin.

Tibbiyot zulugi (*Hirudo medicinalis*) **zuluklar** (Hirudinea) kenja sinfiga oid halqali chuvalchanglar tipining tipik vakili hisoblanadi. *H. medicinalis* O'zbekiston Respublikasi Qizil kitobiga zaif, qisqarib borayotgan, mozaik tarqalgan tur sifatida kiritilgan [2]. Hozirgi vaqtgacha O'zbekistonda tibbiyot zuluklari (*H. medicinalis*) ni ko'paytirish uchun mo'ljallangan laboratoriylar hozirgacha tashkil etilmagan. Shuningdek, ushbu turlarni sun'iy laboratoriya sharoitida ko'paytirish texnologiyalari ham ishlab chiqilmagan.

Hozirgi kunda sog'lijni saqlash tizimida va atir-upa sanoatida tibbiyot zuluk (*H. medicinalis*)lari va ulardan olinadigan, insonlarda qon quyilishi natijasida kelib chiqadigan xavfli kasallik bo'lgan insultning oldini olishda, har qanday jarroxlik amaliyotlarida ham eng samarali hisoblangan zuluklar so'lak bezlaridan ishlab chiqariladigan girudin (gemafilin) moddasiga